

15. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 775, Т. I, 1709–1724 рр., спр. 203, арк. 203.
16. Павленко С. Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. – К., 2004. – С. 47.

Sushko N. Representative of the noble-Cossack family Dmytro Chechel

The article is dedicated to the hearted colonel Dmytro Chechel, his role in Ukrainian history, as well as the history of his family.

Key words: *hetman, serdiuks, Dmytro Chechel, colonel, gentry, universals.*

Сушко Н. Представитель благородно-козацкого рода Дмитрий Чечель

Статья посвящена сердюцкому полковнику, руководителю обороны Батурина в 1708 г. Дмитрию Васильевичу Чечелю, а также другим представителям его рода.

Ключевые слова: *гетман, сердюки, Д.В. Чечель, полковник, шляхта, универсалы.*

Надійшло до редакції: 30.09.2018 р.

УДК 37:94(477.51)«17/18»

Микола Терех

З ІСТОРІЇ ОСВІТИ У БАТУРИНІ В XVIII–XIX ст.

У статті розглядаються етапи розвитку освіти в Батурині – від народної школи до школи «Приказу Общественного Призрения», від народного училища Міністерства державного майна до земського повітового училища.

Ключові слова: *Батурин, учбові округи, Міністерство державного майна, земська реформа, народні училища, вчителі.*

Як свого часу зазначив Ф. горностаєв, у середині XVIII ст. «строительный размах гетьмана гр. К.Г. Розумовского был так широк, что предлагалось на месте Батурина построить вновь целый город-столицу, отвечающий новым требованиям и значению столицы Юга» [1, с. 15]. В. Різниченко зазначив, що «до приїзду гетьмана в Батурин почали будуватись палац, церкви, фабрики, заводи, школи, млини та ін.» [2, с. 292]. Невдовзі діти навчалися в новому світлому, побудованому із дерева, з дахом із металу, приміщенні школи Батурина, яка була однією із архітектурних прикрас столиці. Гетьман України К.Г. Розумовський турбувався про освіту дітей своїх підлеглих із самого початку свого гетьманства і завжди відзначав велику любов українського народу до науки. Батуринська народна школа утримувалася коштом К. Розумовського, в ній мали можливість безкоштовно навчатися всі діти шкільного віку, незалежно від «сословия ... Обязательное обучение казачьих детей в школах было введено Разумовским, а затем Румянцевим» [3, с. 171]. Останній «ограничился поддержанием существовавших в Малороссии школ ... преследуя при этом две цели – поднятие развития народа и лучшую вследствие этого подготовку козаков к военной службе» [3, с. 189].

У 1775 р. імператриця Катерина II підписала закон про «Учреждения для управления губернею Всероссийской Империи» [4, с. 229] на підставі якого було створено «Приказ Общественного Призрения». Йому були підпорядковані народні школи, сирітські будинки, госпіталі та лікарні, богадільні й інші заклади [4, с. 271]. Навчання дітей з бідних родин належало здійснювати безкоштовно, для «имущих за умеренную плату». В школах навчали «грамоте, рисовать, писать, арифметике, для познания оснований Православной веры, толкованию десяти заповедей Божих». У ст. 384, п. 4 наголошувалося, що в кожній школі мав бути наглядач зобов'язаний слідкувати за чистотою та порядком в приміщенні. Навчання слід проводити щодня, включаючи і неділю, але не більше двох годин уранці та двох годин після обіду. Кожної середи та суботи учням надвався відпочинок. Вчителям було заборонено фізично карати учнів [4, с. 272].

Через 7 років, у вересні 1782 р., народна школа в Батурині зміла назву на «Батуринське народне училище» [5, с. 665]. Того ж року було оприлюднено «Правила для учащихся в народных училищах», що склалися з трьох розділів: 1) «Как ученики должны поступать перед Богом и в церкви»; 2) «Как ученикам сходится в училище, в оном поступать, и из него выходить»; 3) «Как ученикам вне училища и церкви в прочем поступать». У книзі роз'яснено правила поведінки учня в церкві, училищі, на вулиці й удома. Наприклад, учень, «собираясь спать, должен прочитать молитву на сон грядущий, родителям своим пожелать спокойной ночи» [6, с. 22]. Як бачимо, навчання в училищі давало не тільки знання, але й виховувало учня.

27 лютого 1802 р. ухвалений сенатський указ «Об учреждении Губерний Малороссийских: Черниговской и Полтавской». У складі Чернігівської губернії було створено 12 повітів, у т.ч. Конотопській [4, с. 59], до якого увійшов Батурин, і «с того времени в Батурине существуют: волосное правление, сельское правление, училище козачее и квартира станового пристава 1 стана» [7, с. 78].

Швейцарець Ф.-Ц. де Лагарп, учитель російського імператора Олександра I, порушив питання про народну освіту на теренах імперії ще в грудні 1801 р. Він запропонував створити «для заведывания народным образованием государственный комитет с министром во главе, с ветвями в губерниях и инспекторами», адже «не начав ничего, нельзя ничего достигнуть» [8, с. 70].

У вересні наступного року було створено 8 міністерств, у т.ч. й Міністерство народної освіти [9, с. 243], першим міністром якого був призначений дійсний тайний радник граф П.В. Завадовський [10, с. 2] – нащадок українського козацького роду. В 1803 р. територія Російської імперії була розподілена на 6 учбових округів. Чернігівська губернія належала до 5-го – Харківського – округу [11, с. 21–32].

Освітня реформа передбачала наступні типи навчальних закладів: парафіяльні училища (однорічні), повітові училища (дворічні), гімназії (чотирирічні) й університети. Кожний округ очолював попечитель [12, с. 84].

Міністр народної освіти О.К. Розумовський (1810–1816) – син останнього гетьмана України-Гетьманщини – 14 лютого 1814 р. видав наказ, у одному із пунктів якого заборонялося «подвергать учеников телесным наказаниям, а воспитанников

развратного поведення велено отдавать в солдаты». Цікаво, що «в случае обнаружения слабой подготовки в молодых людей для высших учебных заведений» передбачалося «отсылать их обратно в гимназии, а путевые расходы возлагать на подписавших аттестат» [13, с. 28–29].

Учбові округи були дуже великі за територією, відтак 14 грудня 1832 р. були створили додаткові округи, зокрема, Київський, до якого увійшла Чернігівська губернія [11, с. 21–32]. На посаду попечителя Київського учбового округу був призначений Євген Федорович фон Брадке. Він безпосередньо підпорядковувався міністру освіти, а всі навчальні заклади округу – вищі, середні, початкові та приватні – перебували під його контролем [14, с. 60].

У 1842 р. вийшов закон про заснування народних шкіл у містечках і селах, у яких мешкали державні селяни* [15, с. 340]. Основним завданням школи було навчити грамоті селянських дітей і підготувати писарів та лічильних робітників для управлінь, яким підпорядковувалися селяни. У школі звертали особливу увагу на почерк учня, навчали арифметичних дій в умі. Також рахувати на російській рахівниці [16, с. 185]. Учні з помітними здібностями до науки, діставали можливість покинути місце проживання. Письменних серед державних селян було більше, ніж серед поміщицьких [15, с. 341].

Батуринська школа з середини XVIII ст. утримувалася коштом родини Розумовських. Після смерті Андрія Кириловича Розумовського кошти на її утримання виділяло Опікунське управління, якому було передана вся його Батуринська економія. Тільки з 1843 р. школу почало фінансувати Міністерство державного майна [12, с. 76].

У народних школах проводили два рази на рік екзамени: в середині навчального року екзамени проходили в присутності учителів інших класів, а наприкінці навчального року – публічні екзамени в присутності запрошених гостей із дворянства, купців, духовенства і чиновників. Екзамени відбувалися в урочистій обстановці. Учителі виголошували вітальні промови, учні декламували вірші, гості мали право задавати учням питання за програмою екзамену [16, с. 166].

У 1850 р. навчання здійснювалося, як згадує священник Димитрій Косменко, «находясь в местечке Батурин при здешнем приходском училище наставником» [17, с. 197].

Михайло Ісаєнко в 1860 р. в своєму нарисі «Батурин, местечко Черниговской губернии» пише, що при сільській управі «находится козачье училище с 45 учащимися, из которых 8 девочек. Недавно Министерством государственных имуществ постановлено, чтобы в каждом сельском училище, в котором число учащихся девочек будет не менее 15, была особая наставница для них. Я думаю, что когда слух об этом распространится между нашими поселянами, то будут гораздо охотнее отдавать в училища своих дочерей» [18, с. 167].

* На українських землях до цього стану належали колишні вільні козаки, які, щоправда – на відміну від звичайних селян, що перебували в залежності від поміщиків, позаяк жили на їх землі й відбували повинності на їх користь, після ліквідації Гетьманщини були особисто вільними і проживали на державних землях, сплачуючи податки до державної казни.

1 січня 1864 р. імператор Олександр II затвердив «Положение о губернских и уездных земских учреждениях». Згідно з цим документом, на місцях створювалися органи місцевого самоврядування – земства. У губерніях і повітах формувалися виборні земські установи – земські зібрання та земські управи. До їх компетенції входили місцеві господарські, соціальні й освітянські та медичні справи. Вони вкладали значні кошти у шкільне будівництво, у відкриття навчальних закладів у орендованих приміщеннях, забезпечували розвиток земської освіти в повіті [19, с. 119].

М.А. Домонтович – український дворянин, військовий історик наводить дані, що в Конотопському повіті у 1857 р. здійснювали навчання 3 сільські училища Міністерства державного майна (в Конотопі, Батурині та Голінці), в яких навчалися 163 учні; в 1860 р. їх кількість зменшилася до 122 учнів [20, с. 474].

Після закінчення Чернігівської духовної семінарії в 1849 р., священник Іоанно-Богословської церкви в с. Матіївка в 1851 р. в Батури́нській народній школі розпочав викладати С.К. Беглевський. Своє покликання він знайшов і на педагогічній ниві – 52 роки свого життя присвятив школі та дітям. Заслуги С.К. Беглевського у вихованні підростаючого покоління батури́нців здобули визнання: було засновано стипендію його імені у Чернігівській земській фельдшерській школі [21, с. 123].

На утримання народних шкіл Конотопське повітове земство з кожним роком збільшувало видатки. Так, у 1866 р. було виділено 150 руб. [22, с. 28], на наступний рік було вже передбачено 1100 руб. [22, с. 44], в 1885 р. – 13410 руб. [23, с. 112], в т.ч. на закупку книг і наочних посібників 1500 руб. [23, с.118].

У 1870 р. «Конотопское чрезвычайное уездное земское собрание» ухвалило рішення про проведення кожного влітку року у вільний від навчання час повітового з'їзду вчителів, на якому планувалося обговорювати питання розвитку освіти. В доповіді на першому такому з'їзді у 1870 р. голова Училищної ради звернув увагу на те, що із «19 посещаемых штатным смотрителем школ найдено им только шесть школ в удовлетворительном состоянии» [24, с. 17–18]. Батури́нське училище було згадане серед кращих навчальних закладів повіту.

У Батурині в 1871 р. здійснювалося навчання також у жіночій школі; наставницею якої була Гайне-Сосновська [25, с. 60].

Конотопське земство в 1871 р. направило на навчання в Чернігівську земську учительську семінарію трьох стипендіатів за власний рахунок, виділивши 240 руб. [25, с. 38].

Того ж року були обрані опікуни народних шкіл. У 1-й дільниці, до якої входили Батури́нська і Краснянська волості, опікуном вибрали І.Ф. Лихошерстова [26, с. 69].

Приміщення школи, побудоване понад 130 років тому, перебувало в аварійному стані. Земству нічого не залишалось як перевести навчання учнів у приміщення лікарні. «Половина здания занимается школою. Соседство во всяком случае не подходящее», зазначив В. Шеболдаєв на з'їзді лікарів Чернігівської губернії [27, с. 173].

На з'їзді земських лікарів Конотопського повіту, який відбувся 15 жовтня 1881 р., було порушено питання про покращення санітарного стану шкіл повіту та їх обстеження. Директор народних шкіл повіту на це дав дозвіл, але обстеження розпочалися аж у березні 1884 р. [28, с. 37]. На черговому з'їзді земських лікарів Конотопського повіту було вирішено паралельно із санітарним станом шкіл провести об-

стеження фізичного стану здоров'я учнів. Лікар В.В. Шеболдаєв здійснив обстеження Батурицької школи. Було встановлено, що вона розташована за 20 м від житлових будинків на підвищенні й мала свій двір. Питну воду привозили з р. Сейм [27, с. 78]. Школа розташована головним фасадом на південний захід, її покрівля виконана із металу. Складалася з однієї класної кімнати, в якій навчалися 111 учнів. Одночасне знаходження учнів у класній кімнаті Батурицької школи було найбільшим в повіті [27, с. 83]. Кімната мала довжину 16,14 метрів, ширину 5,5 м висотою понад 3 м [27, с. 87]. При цьому на кожного учня приходилося до 1 м² площі підлоги, при нормі 1,5 м². Через деякий час земство найняло для школи приватний будинок.

Лікар В.В. Шеболдаєв також провів обстеження фізичного стану здоров'я учнів повіту. В результаті виявилось, що фізичний стан учнів Конотопського повіту був кращим, ніж у інших регіонах Російської імперії. Для порівняння наводилися дані по Петербурзькій губернії, зокрема, м. Петрозаводськ. Батурицькі діти мали більший зріст [29, с. 46] і об'єм грудей [29, с. 109]. Також селянські діти Петербурзького повіту були менші за дітей, які навчалися в Батурицькій школі [30, с. 43].

При Батурицькій земській школі в 1896 р. були відкриті недільні класи для дорослих [31, с. 87]. Відвідували їх 59 дорослих мешканців [31, с. 93]. На перших уроках було небагато відвідувачів, але з кожним проведеним уроком їх кількість зростала. Місцеві мешканці дізнавалися, що уроки проводяться серйозно і не мають розважального характеру. Наступного року недільні класи відвідали 679 дорослих мешканців м. Батурин, за кожний проведений урок учитель отримував 1 руб. «вознаграження» [33, с. 10].

У школі навчалися в основному діти селян. Так, у 1895 р. навчалось «сільських – 205, городського сословія – 4» [32, с. 76].

У школах Конотопського повіту в 1896 р. тільки 3 земські школи мали свої бібліотеки (Батурицька, Бахмацька-Успенська і Кропив'янська), «при которых земство открыло маленькие ученические библиотеки, состоящие из сочинений (до 150 томов) лучших русских писателей. Дети читают книги с большой охотой, считается очередями и строго следя за ними» [31, с. 165].

Починаючи з 1889 р., у школі постійно навчалось понад 100 учнів, причому кількість дівчаток із кожним роком зростала.

Заробітна плата вчителів протягом десятиліття залишалася на одному рівні, також не змінювалися відрахування на утримання Батурицької народної школи від Конотопського земства та Батурицького сільського товариства.

№ п/п	роки	навчається		посада	Прізвище, ім'я та по батькові	джерело
		хлопчиків	дівчаток			
1	1850			законовчитель	Косменко Димитрій	17, с. 197

2	1851			законовчитель	Беглевський Семен Климентович	21, с. 123
3	1860	33	8			18, с. 167
4	1870			Вчитель законовчитель	Борода Никанор Васильович Беглевський Семен Климентович	
5	1871			Опікун школи вчитель законовчитель	Лихошерстов Іван Федорович Селігінський Беглевський Семен Климентович	26, с. 69 25, с. 59
6	1878			Вчитель законовчитель	Олена Свідницька Беглевський Семен Климентович	34, с. 82
7	1885			вчитель пом. вчителя законовчитель	Борода Никанор Васильович Новохацький Беглевський Семен Климентович	33, с. 42-43
8	1888			Вчитель законовчитель	Томашевський Афанас Миколайович Беглівський Семен Климентович	
9	1889	132	25	Вчитель законовчитель	Томашевський Афанас Миколайович Беглевський Семен Климентович	35, с. 96
10	1890	88	15	Опікун школи Вчитель пом. вчителя законовчитель	Бокань Федір Іванович Широконевич Олімпіада Миколаївна Бурневський Василь Григорович Беглевський Семен Климентович	36, с. 87-88
11	1894			Вчитель помічник учителя законовчитель	Широконевич Олімпіада Миколаївна Касаткіна Надія Аркадіївна Беглевський Семен Климентович	41, с. 63
12	1895	146	34	Вчитель помічник учителя законовчитель	Широконевич Олімпіада Миколаївна Касаткіна Надія Аркадіївна Беглевський Семен Климентович	37, с. 104

13	1898	153	32	Вчитель помічник учителя законовчитель	Широконевич Олімпіада Миколаївна Касаткіна Надія Аркадіївна Беглевський Семен Климентович	38, с. 112
14	1899	159	40	Вчитель помічник учителя законовчитель	Широконевич Олімпіада Миколаївна Касаткіна Надія Аркадіївна Беглевський Семен Климентович	40, с. 117
15	1900	151	38	Вчитель помічник учителя законовчитель	Широконевич Олімпіада Миколаївна Касаткіна Надія Аркадіївна Беглевський Семен Климентович	39, с. 123
16	1901	144	41	Вчитель помічник учителя законовчитель	Широконевич Олімпіада Миколаївна Окерблом Олександра Митрофанівна Беглевський Семен Климентович	42, с. 210

У Батурині були ще і школи грамоти, які утримувалися за кошти церкви, кураторів і парафіян. Церковнопарафіяльна школа при Воскресенській церкві була відкрита в 1897 р. з трирічним терміном навчання.

При Покровській церкві в 1898 р. була відкрита школа грамоти з трирічним терміном навчання в орендованому будинку приватної особи.

рік	Навчалосся		посада	Прізвище, ім'я та по батькові	Назва школи	джерело
	Хлопчиків	Дівчаток				
1899	13	8	Вчитель законовчитель	Биховцева Антоніна Петрівна Городиський Василь Іванович	Воскресенська церковно-парафіяльна школа	43, с. 112–113
1899	12	2	Вчитель законовчитель	Половецький Семен Георгійович Нежинцев Леонтій Іванович	Покровська церковно-парафіяльна школа	43, с. 114–115

Протягом 1903 р. було здійснено обстеження стану шкільних приміщень повіту, і, зокрема, Батури́нської земської школи. Член управи К.О. Лященко доповів: «Об этой школе также не приходится много говорить, так как всем известно, что школьное здание решительно никуда не годится и в настоящую зиму вести занятия решительно невозможно, так как здание представляет собою опасность в смысле разрушения, почему приходится нанять помещение на предстоящий учебный год, в противном случае придется совершенно не открывать занятия в нем». Будівництво нового приміщення розпочалося в 1906 р. [42, с. 4]. Завершено його було восени 1907 р.: «14 октября священник о. Николай Борзаковский отправил молебнн и осятил дом ... Полное учения детей началось 18 октября ... принято до 500 душ, но же еще много детей осталось вне школы ждать следующего года» [43, с. 4].

-
1. *Горностаев Ф.Ф.* Дворцы и церкви Юга. – М., 1914. – 95 с.
 2. *Різниченко В.* Останній гетьман України Кирило Розумовський // 3-під булави – під корону. – К., 2002. – 384 с.
 3. *Максимович Г.А.* Деятельность Румянцева-Задунайского по управлению Малороссией. – Нежин, 1913. – Т. 1. – 406 с.
 4. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года Том XX. 1775–1780 – СПб.: Печатано в Типографии II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 1041 с.
 5. Полное собрание законов Российской империи. Т. XXI с 1781 по 1783. от № 15.106 до 15.901. – СПб.: Печатано в Типографии II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 1070 с.
 6. Правила для учащихя в народных училищах изданныя по высочайшему повелению царствующей императрицы Екатерины Вторыя. – СПб., 1782. – 24 с.
 7. *Исаенко М.* Батурин, местечко Черниговской губернии // Черниговские губернские ведомости. – Часть неофициальная. – 1860. – № 22.
 8. История России в XIX веке. Эпоха реформ. (1840–1866). – СПб.: А. и И. Гранат, 1907–1911. – Т. 4. – 386 с.
 9. Полное собрание законов Российской империи, с 1649 года. Т. XXVII. 1802–1803. – СПб.: Печатано в Типографии II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 1196 с.
 10. *Павловский И.* Приходские школы в старой Малороссии и причины их уничтожения. – К., 1904. – 40 с.
 11. *Милько В.* Навчальні округи в Україні у 1835–1860 рр.: деякі особливості системи управління // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 75. – С. 21–23.
 12. *Лузан П.Г., Васюк О.В.* Історія педагогіки та освіти в Україні : навчальний посібник; 2-ге вид., доп. і перероб. – К., 2010. – 296 с.
 13. *Панаженко И.* Историческая записка о Новгородсеверской гимназии. – К., 1889. – 172 с.
 14. *Кірдан О.Л.* Роль попечителя Київського учбового округу в управлінні університетом Св. Володимира (1832–1839 рр.) // Историко-педагогичний альманах. – К., 2010. – Вип. 2. – С. 59–63.
 15. *Литвин В.М.* Історія українського селянства. – К., 2006. – Т. 1. – 632 с.
 16. *Костантинів Н.А., Медынський Е.Н., Шабаєва М.Ф.* История педагогики – М., 1982. – 447 с.
 17. *Косменко Д.* О поступлении в шелковичное заведение, для обучения шелководству // Черниговские губернские ведомости. – Часть неофициальная. – 1850. – № 19.
 18. *Исаенко М.* Батурин, местечко Черниговской губернии // Черниговские губернские ведомости. – Часть неофициальная. – 1860. – № 11.
 19. Земские учреждения. Положение о губернских и уездных земских учреждениях. Правила и порядок приведения их в действия. – СПб., 1865. – 403 с.
 20. *Домонтович М.А.* Материалы для географии и статистики России. Черниговская губерния. – СПб., 1865. – 799 с.
 21. Журналы Конотопского чрезвычайного и очередного уездного земского собрания с 27 июня и с 26 сентября по 1 октября 1904 года – Конотоп, 1905. – 628 с.
 22. Отчет о действиях Конотопской уездной земской управы за 1867/8 год. – Чернигов, 1868. – 130 с.

23. Журналы Конотопского уездного земского собрания чрезвычайного 28 апреля июня и XXI очередного 27–29 сентября 1885 года. – Конотоп, 1886. – 176 с.
24. Журналы Конотопского чрезвычайного уездного земского собрания 15 февраля 1870 г. – Чернигов, 1870. – 22 с.
25. Отчет Конотопской уездной земской управы о денежных земских сборах за 1871 год. – Ромны, 1872. – 117 с.
26. Журналы VII очередного Конотопского уездного земского собрания с 23 по 29 октября 1871 года. – Ромны, 1871. – 111 с.
27. *Шеболдаев В.В.* Санитарные вопросы земской народной школы по данным о школах Конотопского земства // Земской сборник Черниговской губернии. – Чернигов, 1886. – № 7–8.
28. Земская медицина в Черниговской губернии // Земский сборник Черниговской губернии. – Чернигов, 1888. – № 9–10.
29. *Зейлигер Д.Л.* Материалы для исследования физического развития учащихся в начальных школах г. Петрозаводска. – СПб., 1900. – 183 с.
30. *Дементьев Е.М.* Развитие мышечной силы человека в связи с общим его физическим развитием. – М., 1889. – 185 с.
31. Журналы XXXII очередного Конотопского уездного земского собрания с 4 по 8 ноября 1896 года и чрезвычайного 2 июня 1896 года. – Конотоп, 1897. – 418 с.
32. Отчет Конотопской уездной земской управы о приходе, расходе и остатке разного рода сумм находящихся в ведении Конотопского уездного земства за 1895 год. – Конотоп, 1895. – 168 с.
33. Отчет Конотопской уездной земской управы о состоянии капиталов Конотопского уездного земства за 1885 год. – Конотоп, 1886. – 37 с.
34. Губернские и уездные учреждения Черниговской губернии. Памятная книжка на 1878 год. – Чернигов, 1878. – 173 с.
35. Памятная книжка Киевского округа на 1888 год. Часть IV. Черниговская губерния. – К., 1888. – 108 с.
36. Памятная книжка Киевского учебного округа. Часть IV. Черниговская губерния. – К., 1889. – 112 с.
37. Памятная книжка Киевского округа. Часть IV. Черниговская губерния. – К., 1895. – 126 с.
38. Памятная книжка Киевского округа на 1895–96 учебный год. Часть IV. Черниговская губерния. – К., 1897. – 132 с.
39. Памятная книжка Киевского округа на 1898 год. Часть IV. Черниговская губерния. – К., 1897. – 133 с.
40. Памятная книжка Киевского округа на 1899 год. Часть IV. Черниговская губерния. – К., 1899. – 137 с.
41. Памятная книжка Киевского округа на 1900 год. Часть IV. Черниговская губерния. – К., 1900. – 147 с.
42. Памятная книжка Киевского округа на 1901 год. Часть IV. Черниговская губерния. – К., 1901. – 280 с.
43. Черниговские епархиальные известия. – Часть неофициальная. – 1900. – №3. – 1955 с.
44. Батурин, Конотопського повіту (на Чернігівщині) // Рада. – 1906. – № 223.
45. Батурин, Конотопського повіту (на Чернігівщині) // Рада. – 1907. – № 242.

Terekh M. From the history of education in Baturyn in 18–19 centuries

The article examines the stages of development of education in Baturyn. From the folk school to the school «Order of public charity», from the public school of the Ministry of State Property to the Zemskiy District School. Examination by the doctor V.V. Sheboldaiev school buildings and physical condition of students' health.

Key words: *Baturyn People's School, educational districts, Ministry of State Property, Zemsk reform, folk schools, teachers.*

Терех Н. Из истории образования в Батурыне в XVIII–XIX вв.

В статье рассматриваются этапы развития образования у Батурыне – от народной школы к школе «Приказа общественного призрения», от народного училища Министерства государственных имуществ до земского уездной училища.

Ключевые слова: *Батурин, учебные округа, Министерство государственных имуществ, земская реформа, народные училища, учителя.*

Надійшло до редакції: 25.07.2018 р.